

Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.
Серія: Економічні науки

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies.
Series: Economical Sciences

ISSN 2519–2701 print

<https://nvlvet.com.ua/index.php/economy>

doi: 10.32718/nvlvet-e10004

UDC 33:339.9:339.137.2(477)

Practical aspects of estimation of influence of groups of lobbyism are on priorities of strategy of development of rural areas and agricultural enterprises

P. M. Muzyka¹, D. O. Solomonko¹, I. M. Vuytsyk²

¹Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine

²NGO “Lviv Agrarian Chamber”, Lviv, Ukraine

Article info

Received 18.11.2022

Received in revised form

18.12.2022

Accepted 22.12.2022

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv,
79010, Ukraine.
Tel.: + 38-050-59-236-22
E-mail: dmsolom777@gmail.com

Lviv Agrarian Chamber,
Zalyznychna Str., 16, Lviv,
79013, Ukraine.
Tel.: + 38-067-80-360-32
E-mail: igor.vuytsyk@gmail.com

Muzyka, P. M., Solomonko, D. O., & Vuytsyk, I. M. (2022). Practical aspects of estimation of influence of groups of lobbyism are on priorities of strategy of development of rural areas and agricultural enterprises. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences, 24(100), 22–27. doi: 10.32718/nvlvet-e10004

In the article certainly priorities of the strategic planning of rural areas development and agricultural enterprises recognition weak stimulus of transformation of expectations on the real actions of groups of lobbyism in the conditions of risks which generate potentially negative risk decisions in accordance with standard rational expectations. There is disparity between subjective expectations and rational actions of groups of lobbyism in the conditions of institutional features of the partner organizations predefined prognoses in relation to strategy of rural areas development in previous periods and forming of subjective expectations about the prospects of deepening a particular branch aspects of European integration and subsequent institutional approachment of regional development policy for providing food security. Systematic uncoincidences between legalistically declared and really incarnate through the institutes of development strategy predetermine disparities of structure in a particular branch investments in an agro-food subcomplex for food security providing at national level. Inconsistency of priorities of agro-food subcomplex strategic development between entrepreneurs interested in permanent expansion of raw material export of plant-based products with the low degree of processing to the high marginal oversea markets and farms, oriented mainly to the internal consumers, predetermines disproportion of capital generating for development of separate branches. Potential influence of groups of lobbyism at national level in transformation of development priorities of branches of agriculture recognition the limited influence of public opinion of habitants in rural areas at regional level predetermines strengthening of disproportion of development and standard of rural population living in different territorial areas, forming the important aspect of socio-economic reality. Disproportion and recurrence of dynamics of increase of the labour productivity increases for agricultural producers. Achievement of UN Sustainable Development Goals priorities becomes complicated in the conditions of stochastic network reactions of groups of lobbyism on calls in a national agro-food subcomplex. The network going near activity of groups of lobbyism predetermines strengthening of competition for bringing in of solvent agricultural producers to membership in institutional organization and their possibilities from development of analytical instruments. In a national agro-food subcomplex more widespread lobbyism is at parliamentary and ministerial level by comparison to private lobbyism of interests in concrete subject of entrepreneurial activity. Basic attention is spared development and realization at support of groups of lobbyism decisions from the questions of simplification access to land-tenure, enhancement output to the oversea markets with an export raw material agricultural produce and simplifications of terms of access foreign agricultural chemistry to the national market. At regional level influence of groups of lobbyism is related to the point forming of advantages for the profitability increase of separate subjects of entrepreneurial activity. A long-term income stimulates agricultural enterprises strategy priorities of development through the groups of lobbyism. Greater possibilities for lobbying of strategy priorities in a national agro-food subcomplex at large agricultural enterprises. Farms in the conditions of competition are limited in income generating and have less possibilities for lobbying of acceptable decisions in a national agro-food subcomplex. Potential possibilities of income generating in concrete industry of agriculture stimulate the subjects of entrepreneurial activity to increase activity of own participation on bringing in of different groups of lobbyism for advancement of the forecast administrative decisions from development of

constituents of national agro-food subcomplex. The groups of lobbyism are oriented on simplification of procedures of regulator influence on development of branches of agriculture in Ukraine. In the period of post-war recovery of national agro-food subcomplex influence of groups of lobbyism on making decision from the questions of industries development is transformed recognition necessity of food security providing at national and regional level.

Keywords: development, lobbyism, strategy, rural areas, agro-food subcomplex, region.

Практичні аспекти оцінки впливу груп лобізму на пріоритети стратегування розвитку сільських територій та сільськогосподарських підприємств

П. М. Музика¹, Д. О. Соломонко¹, І. М. Вуйцик²

¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів, Україна

²Громадська організація «Львівська аграрна палата», м. Львів, Україна

В статті визначено пріоритети стратегічного планування розвитку сільських територій та сільськогосподарських підприємств із врахуванням слабких стимулів перетворення очікувань на реальні дії груп лобізму в умовах ризиків, які генерують потенційно негативні ризикові рішення відповідно до стандартних раціональних очікувань. Спостерігається невідповідність між суб'єктивними очікуваннями та раціональними діями груп лобізму в умовах інституційних особливостей зумовлених прогнозами партнерських організацій відносно стратегії розвитку сільських територій в попередні періоди і формуванням суб'єктивних очікувань про перспективи поглиблення галузевих аспектів європейської інтеграції та подальшого інституційного зближення політики регіонального розвитку для забезпечення продовольчої безпеки. Систематичні неспівпадіння між формально задекларованими та реально втіленими через інститути стратегії розвитку зумовлюють невідповідності структури галузевих інвестицій в агропродовольчому підкомплексі для забезпечення продовольчої безпеки на національному рівні. Неузгодженість пріоритетів стратегічного розвитку агропродовольчого підкомплексу між підприємцями зацікавленими у постійному розширенні сировинного експорту рослинницької продукції із низьким ступенем переробки на високомаржинальні зовнішні ринки і фермерськими господарствами, орієнтованими переважно на внутрішнього споживача, зумовлює диспропорційність генерування капіталу для розвитку окремих галузей. Потенціал впливу груп лобізму на національному рівні у трансформацію пріоритетів розвитку галузей сільського господарства, із врахуванням обмеженого впливу суспільної думки жителів сільських територій на регіональному рівні, зумовлює посилення диспропорційності розвитку і рівня життя сільського населення в різних територіальних громадах формуючи важливий аспект соціально-економічної реальності. Посилюється диспропорційність і циклічність динаміки підвищення продуктивності праці в сільськогосподарських виробників. Ускладнюється досягнення пріоритетів Цілей сталого розвитку ООН в умовах стохастичних мережеских реакцій груп лобізму на виклики в національному агропродовольчому підкомплексі. Мержевий підхід до діяльності груп лобізму зумовлює посилення конкуренції за залучення платоспроможних сільськогосподарських виробників до членства в інституційній організації та їх можливостей із розвитку аналітичних інструментів. В національному агропродовольчому підкомплексі більш поширений лобізм на парламентському та міністерському рівні порівняно із приватним лобізмом інтересів конкретного суб'єкта підприємницької діяльності. Основна увага приділяється розробці та реалізації при підтримці груп лобізму рішень із питань спрощення доступу до землекористування, розширення можливостей виходу на зовнішні ринки із експортною сировинною сільськогосподарською продукцією і спрощенню умов доступу зарубіжних агрохімічних засобів на національний ринок. На регіональному рівні вплив груп лобізму пов'язаний із точковим формуванням переваг для підвищення прибутковості окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Довгостроковий прибуток стимулює сільськогосподарські підприємства стратегувати пріоритети розвитку через групи лобізму. Більші можливості для лобювання пріоритетів стратегування в національному агропродовольчому підкомплексі у великих агроформувань. Фермерські господарства в умовах конкуренції обмежені в генеруванні прибутку і мають менші можливості для лобювання прийняття рішень в національному агропродовольчому підкомплексі. Потенційні можливості генерування прибутку в конкретній галузі сільського господарства стимулюють суб'єктів підприємницької діяльності збільшувати активність власної участі по залученню різних груп лобізму для просування прогнозованих управлінських рішень із розвитку складових національного агропродовольчого підкомплексу. Групи лобізму орієнтуються на спрощення процедур регуляторного впливу на розвиток галузей сільського господарства в Україні. В період поствоєнного відновлення національного агропродовольчого підкомплексу вплив груп лобізму на прийняття рішень із питань розвитку галузей трансформується із врахуванням необхідності забезпечення продовольчої безпеки на загальнодержавному та регіональному рівні.

Ключові слова: розвиток, лобізм, стратегія, сільські території, агропродовольчий підкомплекс, регіон.

Вступ

Пандемія коронавірусу COVID-19 та воєнний стан протягом останніх трьох років загалом негативно вплинули на розвиток національного господарства та істотно знівелювали досягнуті результати економічних реформ за попередні десятиліття. Економічні трансформації на національному, регіональному та локальному рівнях спрямовані на побудову європейської моделі розвитку сільського господарства та сільських територій громад фактично зумовили демо-

графічну кризу в сільських територіях, депопуляцію і поступове витіснення фермерів від основного засобу виробництва – землі.

Великі національні групи лобізму загалом вміло використали залежність країн ЄС від постачання української сільськогосподарської сировини із низьким ступенем переробки для маніпулювання реформами і одержання грантових ресурсів із проектів міжнародної технічної допомоги з метою формування власної ресурсної бази і безперешкодного контактування із тими групами лобізму в країнах ЄС, яких вказана

ситуація ресурсної залежності розвитку національного агропродовольчого підкомплексу загалом задовольняла. Транснаціональні компанії-виробники засобів виробництва для аграрного сектору зрозуміли переваги від взаємодії із великими аграрними компаніями холдингового типу в Україні, які мали змогу закуповувати оптові партії засобів виробництва, фактично розраховуючись за їх придбання кредитними ресурсами для погашення яких використовувалася переважно сировинна сільськогосподарська продукція із низьким ступенем переробки.

В цей же період потужні групи лобізму в країнах ЄС, на відміну від більшості вітчизняних візаві, опікувалися переважно питаннями розвитку сільських територій, підтримкою біорізноманіття і екологічними аспектами сільського господарства, забезпеченням продовольчої безпеки, технологічної модернізації фермерських господарств і підтримкою молодіжного фермерства, які загалом важливі для забезпечення належної якості життя і розвитку людського капіталу в сільських територіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі пропозиції методичного й практичного характеру із проблеми дослідження висвітлено у наукових працях відомих вітчизняних вчених: Ю. О. Лупенка (Lupenko, 2021), О. Г. Шпикуляк, М. М. Ігнатенко, А. А. Швець (Shpykuliak et al., 2021), Н. І. Патика, І. Г. Булавка (Patyka & Bulavka, 2021), І. М. Кошалда, О. М. Трегуб (Koshalda & Trehub, 2021), В. В. Борщевський (Borshchevskiy, 2021) та багато інших науковців. Вивчення наукових праць свідчить про відсутність єдиного системного підходу до оцінки впливу груп лобізму на різні аспекти стратегування розвитку. Саме тому, на сучасному етапі поствоєнного економічного розвитку доцільно пріоритетувати питання стратегування в діяльності груп впливу.

Мета статті. Групи впливу протягом останнього десятиліття мають домінуючий вплив на основні економічні рішення, які впливають на розвиток сільського господарства України, переважно через механізми розподілу бюджетних коштів або стимулювання імпорту технологічних рішень для потреб галузей. Саме

тому важливо оцінити можливий вплив груп лобізму на пріоритети стратегування розвитку з метою забезпечення продовольчої безпеки і досягненню інших суспільно важливих пріоритетів в поствоєнний період в Україні.

Матеріал і методи дослідження

В процесі дослідження автори використали монографічний, розрахунково-конструктивний і абстрактно-логічний методи дослідження.

Результати та їх обговорення

Аналіз наукових праць свідчить, що групи лобізму впливають на органи державної влади та законодавчі структури з метою досягнення специфічних цільових пріоритетів та позицій для користі компаній, організацій, галузей чи окремих спільнот через законодавчі зміни або зміни в нормативно-правових актах.

Групи лобізму за умов меріократичної поведінки, виваженої соціально-політичної та економічної ситуації дозволяють здійснювати розумні галузеві трансформації для сприяння розвитку підприємництва, досягнення економічних та соціальних благ окремими суспільними групами або громадянами країни в цілому, впровадженню соціальних інновацій та розвитку людського капіталу. В економічно розвинутих країнах лобізм законодавчо врегульований, що дозволяє у визначених межах впливати через емерджетні умови і використовувати сприятливі екзогенні фактори для системного впливу на рішення із чутливих для галузі національного господарства питань. Завдяки зваженим системам діяльності груп впливу за багаторічний період, наприклад в Нідерландах, рівень життя жителів міст та мешканців сільських територій приблизно зрівнявся, завдяки кооперації та постійному впровадженню інновацій. Конструктивний лобізм, як свідчить досвід країн ЄС, сприяє підвищенню суспільного добробуту, розвитку сільських територій та фермерства (табл. 1).

Таблиця 1

Пріоритетні напрями впливу груп лобізму в агропродовольчому підкомплексі в країнах ЄС та Україні

Європейський Союз	Україна
Забезпечення продовольчої безпеки	Землекористування і ринок сільськогосподарських земель
Державна підтримка фермерства (у т.ч. молодих фермерів)	Експорт продукції
Доступ до нових ринків через Зони вільної торгівлі	Державна підтримка агроформувань
Органічне сільське господарство	Використання агрохімічних засобів і пестицидів
Використання агрохімічних засобів і пестицидів	Розвиток органічного сільського господарства
Кліматично адаптивне сільське господарство	Забезпечення продовольчої безпеки
Інноваційно-технологічний розвиток фермерства, кооперативів	Розвиток дуальної форми здобуття освіти
Розвиток дуальної форми здобуття освіти	Розвиток сільськогосподарського дорадництва
Розвиток сільськогосподарського дорадництва	-
Альтернативна енергетика в сільських територіях	-
Виробництво і захист продукції із географічним зазначенням	-

Джерело: розробка авторів

В економічно розвинутих країнах на законодавчому рівні закріплено питання інформування громадськості про вплив лобістських організацій на прийняття рішень політичними структурами. В багатьох випадках групи лобізму впливають на прийняття рішень щодо стратегій розвитку сільського господарства та сільських територій, формуючи через галузеві робочі групи «дорожні карти» прийняття нового законодавства чи внесення змін до існуючих нормативно-правових актів із врахуванням їх наукового обґрунтування. На регіональному рівні групи лобізму найбільш вагомо представлені, як правило, відповідними представництвами загальнонаціональних фермерських асоціацій. Найбільш досконала система сформована у США, коли існує зобов'язання інформувати суспільство про назву організації-лобіста і витрачені на процедуру лобізму фінансові ресурси.

В країнах ЄС групи впливу на прийняття галузевих рішень в агропродовольчому підкомплексі співпрацюють із інституціями Європейської Комісії та Європейського парламенту. Серед провідних груп лобізму в країнах ЄС виокремлюють організацію СОРА-COGECA, Європейську Молочну Асоціацію і StopLife Europe, які найбільш вагомо впливають на пріоритети стратегування сталого розвитку сільського господарства та сільських територій.

Серед країн ЄС найкращі умови для інформування суспільства про діяльність груп впливу створено у Франції. Французький досвід діяльності груп впливу на прийняття важливих для розвитку фермерства рішень є дуже актуальним, що дозволяє визначати пріоритети галузевого розвитку. Відповідно до французького законодавства групи впливу зобов'язані інформувати про дії лобістського характеру Вищий орган з питань прозорості суспільного життя (НА-TVP). У 2021 році у Франції здійснено 1498 видів діяльності визначених групами впливу в аграрному секторі із яких близько третини дій спрямовані на представників різних палат парламенту країни.

Найбільш потужними групами впливу на прийняття стратегічних рішень із питань розвитку аграрного сектору у Франції є Національна асоціація спілок фермерів (FNSEA) і Федерація фермерських спілок (FDSEA) із регіональними представництвами. Потужними групами впливу на прийняття стратегічно важливих рішень для аграрного сектору є також кооперативні асоціації та окремі кооперативи. Міжнародні насінневі корпорації та компанії-виробники агрохімічних засобів у Франції здійснюють вплив на прийняття рішень, як правило, за посередництвом спеціалізованих компаній із надання лобістських послуг.

Досвід країн ЄС свідчить, що міжнародні компанії мають більше можливостей і відповідні бюджети на фінансування зацікавлених груп впливу на політичні рішення із питань розвитку аграрного сектору та сільських територій, оскільки можуть наймати декілька компаній із надання лобістських послуг одночасно. При цьому інститути громадянського суспільства та громадські організації, незважаючи на чисельну перевагу, мають все менше можливості впливати на прийняття рішень із питань розвитку аграрного сектору та сільських територій. Протягом останніх років все

більше обмежень накладається на діяльність подібних груп впливу в Європейському парламенті.

В Україні до найпотужніших груп впливу на важливі питання розвитку аграрного сектору та сільських територій можна віднести організації-члени Громадської спілки “Всеукраїнський аграрний форум”, Громадську спілку “Всеукраїнська Аграрна Рада”, Громадську спілку “Аграрний союз України”, Асоціацію “Укрсадпром”, Громадську спілку “Органічна Україна”, Асоціацію “Ягідництво України”, Всеукраїнську Асоціацію Громад, Громадську спілку “Асамблея Аграрних Палат України”. Активними у відстоюванні інтересів фермерів є Громадська організація «Асоціація фермерів та приватних землевласників України» та Всеукраїнський Конгрес Фермерів.

Внаслідок воєнних дій особливо загострилося питання забезпечення продовольчої безпеки в Україні загалом, в окремих областях, що вимагає злагодженої взаємодії груп впливу для відновлення економічної активності агентів в агропродовольчому підкомплексі. Недостатня увага більшістю груп впливу приділялася також гуманітарно-благодійній та інформаційно-просвітницькій діяльності. На регіональному рівні діяльність гуманітарно-благодійного характеру була досить обмеженою.

У Львівській області для сприяння забезпеченню продовольчої безпеки на регіональному рівні Громадська організація “Львівська аграрна палата” при тісній взаємодії із об'єднаними територіальними громадами і Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) надавали в першому півріччі 2022 року насінневий матеріал овочевих культур (табл. 2).

Протягом останніх років населення Львівської області споживало менше ніж медично рекомендовані норми м'ясопродукти, рибу та овочі. Реалізація гуманітарної ініціативи ГО “Львівська аграрна палата” дозволить підсилити локальну складову регіональної продовольчої безпеки розширивши доступ споживачів до овочів. Проектною ініціативою надано підтримку 1027 бенефіціарам у різних районах Львівської області, а найбільше допомоги надано населенню Львівського, Стрийського, Яворівського і Золочівського районів. Для визначення практичних аспектів впливу груп лобізму на пріоритети стратегування розвитку доцільно, на думку авторів, дотримуватися послідовних чотирьох етапів:

- перший етап – визначення і аналіз сильних сторін і загроз внаслідок прийняття рішення під впливом групи лобізму;
- другий – розроблення системи стратегування;
- третій етап – реалізація плану прийняття рішення групою лобізму;
- четвертий етап – контроль за реалізацією етапів прийняття і реалізацією рішення.

Вплив прийнятого під впливом групи лобізму рішення на розвиток сільських територій є вагомим із врахуванням необхідності проактивної позитивної тенденції зміни наступних ознак:

- частка сільського населення в загальній чисельності населення регіону або окремої територіальної громади;

- частка фермерських господарств в забезпеченні виробництва основних видів продуктів харчування в регіоні або окремій територіальній громаді;
 - розвиток інфраструктури аграрного ринку на рівні регіону або окремої територіальної громади;

- участь агроформувань територіальної громади у формуванні регіональних ланцюгів доданої вартості в регіональному агропродовольчому підкомплексі;
 - забезпечення продовольчої безпеки населення на регіональному та локальному рівнях;
 - сприяння розвитку smart-фермерства і локальних платформ генерування агротехнологічних рішень.

Таблиця 2

Надання територіальним громадам Львівської області наборів насіння короткого циклу в 2022 році

№	Назва територіальної громади	Кількість бенефіціарів
1.	Східницька ТГ	34
2.	Моршинська ТГ	61
3.	Дрогобицька ТГ	25
<i>Всього в Дрогобицькому районі</i>		120
4.	Золочівська ТГ	60
5.	Заболотцівська ТГ	10
6.	Бродівська ТГ	92
<i>Всього в Золочівському районі</i>		162
7.	Стрийська ТГ	37
8.	Тростянецька ТГ	30
9.	Розвадівська ТГ	45
10.	Гніздичівська ТГ	60
11.	Ходорівська ТГ	71
<i>Всього в Стрийському районі</i>		243
12.	Добросинсько-Магерівська ТГ	60
13.	Перемишлянська ТГ	66
14.	Великолюбінська ТГ	35
15.	Глинянська ТГ	25
16.	Городоцька ТГ	61
<i>Всього в Львівському районі</i>		247
17.	Червоноградська ТГ	30
18.	Добротвірська ТГ	31
<i>Всього в Червоноградському районі</i>		61
19.	Яворівська ТГ	60
20.	Мостиська ТГ	90
<i>Всього в Яворівському районі</i>		150
21.	Добромільська ТГ	14
22.	Рудківська ТГ	30
<i>Всього в Самбірському районі</i>		44
<i>Львівська область</i>		1027

Джерело: складено авторами на основі даних (Borshchevskiy, 2021)

Внаслідок воєнних дій в об'єднаних територіальних громадах у Львівській області відбулося абсолютне збільшення сільського населення у наслідок міграції з інших регіонів в сільські території громад. Саме тому прийняті під впливом груп лобізму рішення повинні створювати передумов для забезпечення додаткової зайнятості населення в агробізнесі із врахуванням відносно невисокої виробничої мобільності. Вказана ситуація вимагає посилення соціального контролю, надання широко переліку соціально орієнтованих дорадчих послуг через сучасні формати комунікацій із врахуванням дисперсності розселення в сільських територіях об'єднаних територіальних громад Львівської області.

Висновки

Розвиток сільських територій та аграрного сектору України в поствоєнний період повинен передбачати конструктивні пріоритети стратегування для забезпечення збалансованого розвитку і посилення меріократичної поведінки для поширення інновацій. На думку авторів, в сучасних умовах необхідності забезпечення глобальної продовольчої безпеки слід сконцентрувати

увагу на системному впровадженні вуглецево нейтральних технологій в усіх виробничих ланках в агропродовольчому підкомплексі, а передусім – в сільському господарстві. В Україні доцільно сформувати платформу узгодження пріоритетів між різними групами лобізму в державі на основі адвокасі-груп із метою подолання тенденцій монополізованого впливу на державну політику в агропродовольчому підкомплексі для подальшого досягнення пріоритетних цільових показників Цілей сталого розвитку ООН і адаптацією фермерів до кліматичних та зумовлених ними глобальних екологічних викликів.

Перспективи подальших досліджень. В подальших дослідженнях планується визначити економічні результати від прийнятих під впливом груп лобізму рішень на розвиток галузей сільського господарства на регіональному рівні за пріоритетними напрямками стратегування.

References

Borshchevskiy, V. V. (2021). *Suchasni tendentsii endohennoho rozvytku rehioniv u konteksti vplyvu*

- hlobalizatsiinykh vyklykiv. Rehionalna ekonomika, 4 (102), 5–13. doi: 10.36818/1562-0905-2021-4-1.
- Dopomoha ta pidtrymka postrazhdalykh vid konfliktu vrazlyvykh domohospodarstv u silskii mistsevesti. (2022). Lvivska ahrarna palata. URL: <https://agrochamber.lviv.ua/11-novyny/918-dopomoha-ta-pidtrymka-postrazhdalykh-vid-konfliktu-vrazlyvykh-domohospodarstv-u-silskii-mistsevesti> (data zvernennia 05.12.2022) (in Ukrainian).
- Koshalda, I. V., & Trehub, O. M. (2021). Kontseptualni zasady formuvannia Smart-terytorii v Ukraini. Ekonomika APK, 11, 54–61. doi: 10.32317/2221-1055.202111054 (in Ukrainian).
- Lupenko, Yu. O. (2021). Teoretyko-metodolohichne zabezpechennia ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho sektoru ta silskykh terytorii. Ekonomika APK, 6, 6–15. doi: 10.32317/2221-1055.202106006.
- Patyka, N. I., & Bulavka, O. H. (2021). Stratehichni oriientyry ta priorytetni napriamy staloho rozvytku silskykh hromad i terytorii v Ukraini v umovakh detsentralizatsii vlady. Ekonomika APK, 8, 91–102. doi:10.32317/2221-1055.202108091.
- Shpykuliak, O. H. Ihnatenko, M. M., & Shvets, A. A. (2021). Kontseptualni otsinky realizatsii zasad inkluzyvnoho rozvytku silskykh terytorii za uchasti ahrokholdynhovykh intehrovanykh formuvan. Ekonomika APK, 3, 97–111. doi: 10.32317/2221-1055.202103097.